

Наталія Чудик,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального права
та процесу юридичного факультету
Тернопільського національного
економічного університету

ПРАВОВИЙ СТАТУС АДВОКАТА В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Після аналізу праць видатних дослідників наголошено, що як професійний захисник і представник інтересів клієнта адвокат може брати участь у величезній сфері матеріальних та процесуальних правовідносин, в кожних з яких він має певне коло завдань, прав та обов'язків, що сукупно визначають його правове становище у цих відносинах. Проаналізовано правовий статус адвоката в адміністративному судочинстві, адже він пов'язаний із розв'язанням конфліктів у публічно-правовій сфері. Розглянуто сутність поняття правового статусу, в тому числі адміністративно-правового, а також проаналізовано відповідні норми чинного законодавства, що регулюють інститут адвокатури та порядок здійснення адміністративного судочинства.

Ключові слова: правовий статус, адміністративно-правовий статус, адвокат, норми законодавства, адміністративне судочинство.

Чудик Н. О.

Правовой статус адвоката в административном судопроизводстве

После анализа работ выдающихся ученых отмечено, что как профессиональный защитник и представитель интересов клиента адвокат может участвовать в огромной сфере материальных и процессуальных правоотношений, в которых он имеет определенный круг задач, прав и обязанностей, определяющих в совокупности его правовое положение в этих отношениях. Проанализировано правовой статус адвоката в административном судопроизводстве, связанный с разрешением конфликтов в публично-правовой сфере. Рассмотрена сущность понятия правового статуса, в том числе административно-правового, а также проанализированы соответствующие нормы действующего законодательства, регулирующие институт адвокатуры и порядок осуществления административного судопроизводства.

Ключевые слова: правовой статус, административно-правовой статус, адвокат, нормы законодательства, административное судопроизводство.

Chudyk N.

Legal status of the lawyer in administrative legal proceedings

The article deals with legal status of the lawyer in administrative legal proceedings as an independent participant of the administrative legal proceedings that has tasks, function and authorities. After analyzing the works of famous researcher it was noted that as a professional defense counsel and legal representative the lawyer can take part in the widerange of financial and procedural relations where he has scope of functions, rights and responsibilities. The functions, rights and responsibilities of the lawyer, the most important of which is protection of rights, liberties and legal interests of people, define his place in legal relations. The article analyzes legal place of the lawyer in administrative legal proceedings in terms of arbitration policies in the public sphere here. The definition of legal and administrative legal status is reviewed together with the existing statutory regulations in relation to defense attorney and the procedure of the execution of the administrative legal proceedings.

Keywords: legal status, administrative legal status, lawyer, statutory regulations, administrative legal proceedings.

Постановка проблеми. 24 серпня 1991 р. Україна вийшла зі складу Радянської імперії та проголосила свою незалежність, після чого взяла курс на розбудову власної державності, в основі якої – демократичні та гуманістичні цінності. Прийнята 28 червня 1996 р. Конституція України підтвердила та закріпила пріоритети існування і розвитку Української держави. Зокрема, у ній було проголошено: Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава (ст. 1); людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визнають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави (ст. 3); в Україні визнається і діє принцип верховенства права (ст. 8); усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах. Права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними (ст. 21) [1].

© Наталія Чудик, 2016.

Основний обсяг роботи щодо забезпечення нормальної реалізації цих та інших конституційних гарантій покладається на державу, яка створює для цього відповідні державні механізми. Однак і громадянське суспільство не стоїть осторонь цього питання, воно також бере активну участь у забезпеченні прав, свобод і законних інтересів як суспільства загалом, так і кожного з його членів окремо. При цьому одним із головних інструментів громадянського суспільства є інститут адвокатури, гарантований ст. 59 Конституції України, у якій записано, що «...для забезпечення права на захист від обвинувачення та надання правової допомоги при вирішенні справ у судах та інших державних органах в Україні діє адвокатура» [1].

Адвокатура має недержавний самоврядний характер і створена та функціонує, перш за все, для здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги на професійній основі людині і громадянину, а також іншим учасниками суспільних відносин. Адвокатура – це своєрідний «буфер», що балансує інтереси громадянського суспільства з потребами і можливостями держави [2, с. 231].

Як професійний захисник і представник інтересів клієнта, адвокат може брати участь у величезній сфері матеріальних та процесуальних правовідносин, в яких він має певне коло завдань, прав та обов'язків, що сукупно визначають його правове становище у цих відносинах. Особливий інтерес, на нашу думку, становить правове становище адвоката в адміністративному судочинстві, адже воно пов'язане з розв'язанням конфліктів у публічно-правовій сфері, тобто коли однією зі сторін у адміністративному процесі завжди є державно-владний або належний до органів місцевого самоврядування суб'єкт. А той факт, що адвокатура не має відношення до жодної з державних чи з органів місцевого самоврядування структур, дозволяє адвокату більш ефективно протистояти інтересам публічних суб'єктів та їх адміністративному ресурсу.

Враховуючи вищевикладене, **метою** цієї статті є дослідження правового статусу адвоката в адміністративному судочинстві. Для цього планується розглянути сутність поняття правового статусу, а також проаналізувати основні положення чинного законодавства на предмет закріплення у ньому окремих складових правового становища адвоката в адміністративному судочинстві.

Необхідно зауважити, що проблематику інституту адвокатури у своїх працях аналізували В. Гайворонська, А. Гель, М. Ждан, Є. Попович, О. Д. Святоцький, Д. Сусло, І. Марочкін, М. Чубатий, Н. В. Сібільов, С. Фурса, Г. Семаков, Л. Тацій та ін. Віддаючи належне зусиллям і науковим напрацюванням цих та інших дослідників, слід констатувати, що ряд аспектів правового становища адвокатів вимагає більш глибокого та детального вивчення, адже суспільні відносини постійно розвиваються, перетворюються та змінюються, разом із ними змінюється і законодавство, щоб забезпечити оптимальне врегулювання цих відносин. Не є винятком і законодавство про адвокатуру, яке також зазнає оновлень та вдосконалення з метою забезпечення відповідності цього інституту нагальним потребам суспільства. Зокрема, 5 липня 2012 р. було прийнято Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», який спрямовано на уточнення та покращення правового статусу адвоката.

Отже, з'ясуємо, що ж таке правовий статус. У юридичній літературі існує велика кількість поглядів на сутність цієї категорії. Так, М. В. Кравчук окремлює правовий статус особи як сукупність або систему всіх належних громадянину суб'єктивних юридичних прав, свобод і обов'язків, що визначають його правове становище в суспільстві, яке закріплене в чинному законодавстві та інших формах права [3, с. 86–87].

В. М. Корельський та В. Д. Перевалов у своїх дослідженнях охарактеризували правовий статус як багатоаспектну категорію, що, по-перше, має загальний, універсальний характер, включає статуси різних суб'єктів правовідносин: держави, суспільства, особи тощо; по-друге, відображає індивідуальні особливості суб'єктів і реальне становище їх у системі багатоманітних суспільних відносин; по-третє, правовий статус не може бути реалізований без обов'язків, що кореспондуються правам, без юридичної відповідальності в необхідних випадках, без правових гарантій; по-четверте, категорія «правовий статус» визначає права і обов'язки суб'єктів у системному вигляді, що дає змогу здійснити порівняльний аналіз статусів різних суб'єктів для відкриття нових шляхів їх вдосконалення [4, с. 549].

В. С. Нерсесянц, О. В. Зайчук та Н. М. Оніщенко вважають, що правовий статус – це сукупність прав та обов'язків [5, с. 225;6]. На думку авторів, правовий статус відображає особливості соціальної структури суспільства, рівень демократії та стан законності. Правовий статус визначає стандарти можливої та необхідної поведінки, що забезпечують нормальну життєдіяльність соціального середовища [6].

Деякі правники переконані, що правовий статус слід розуміти як комплексну інтеграційну категорію, що відображає взаємовідносини суб'єктів суспільних відносин, особи і суспільства, громадянина і держави, індивіда та колективу, а також інші соціальні зв'язки [7, с. 237].

Слушною видається точка зору, згідно з якою правовий статус – це сукупність прав і обов'язків, що визначають юридичний стан особи, державного органу чи міжнародної організації; комплексний показник

становища певного прошарку, групи чи індивідів у соціальній системі, один з найважливіших параметрів соціальної стратифікації [8, с. 225].

Адміністративісти загалом визначають правовий статус осіб як комплекс їхніх прав і обов'язків, що закріплені нормами адміністративного права, а також гарантії захисту цих прав і обов'язків [9, с. 272].

Отже, можемо зробити висновок, що правовий статус адвоката в адміністративному судочинстві – це комплексна категорія, яка включає завдання, функції права та обов'язки адвоката під час розгляду в адміністративних судах справ адміністративної юрисдикції.

Основними нормативно-правовими актами, що регламентують адміністративно-процесуальний статус адвоката, є Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» і Кодекс адміністративного судочинства (КАС) України. У першому із них ані завдання, ані функції адвоката прямо не визначені. Що ж стосується КАС України, то у ньому викладені тільки загальні завдання адміністративного судочинства, до яких згідно з ч. 1 ст. 2 належать: захист прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб у сфері публічно-правових відносин від порушень з боку органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб, інших суб'єктів при здійсненні ними владних управлінських функцій на основі законодавства, в тому числі на виконання делегованих повноважень шляхом справедливого, неупередженого та своєчасного розгляду адміністративних справ [10].

Вважаємо, що основними завданнями адвоката в адміністративному процесі є: надання правової інформації, консультацій і роз'яснень з правових питань, що виникають у результаті розгляду адміністративної справи; складення заяв, скарг, процесуальних та інших документів адміністративно-правового характеру; захист прав, свобод і законних інтересів особи, яка притягається до адміністративної відповідальності під час розгляду справи про адміністративне правопорушення; представництво інтересів потерпілого під час розгляду справи про адміністративне правопорушення; представництво інтересів фізичних і юридичних осіб у судах під час здійснення адміністративного процесу [11, с. 347]. До головних функцій адвоката в адміністративному процесі відносимо представницьку і консультативну, які він виконує безпосередньо, а також превентивну, відновлювальну та охоронну функції, які є для адвоката супутніми [11, с. 347].

Формулюючи завдання та функції адвоката в адміністративному процесі, базуємося на ст. 19 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», в якій перераховано такі види адвокатської діяльності: 1) надання правової інформації, консультацій і роз'яснень з правових питань, правовий супровід діяльності юридичних і фізичних осіб, органів державної влади, органів місцевого самоврядування, держави; 2) складення заяв, скарг, процесуальних та інших документів правового характеру; 3) представництво інтересів фізичних і юридичних осіб у судах під час здійснення цивільного, господарського, адміністративного та конституційного судочинства, а також в інших державних органах, перед фізичними та юридичними особами; 4) представництво інтересів фізичних і юридичних осіб, держави, органів державної влади, органів місцевого самоврядування в іноземних, міжнародних судових органах, якщо інше не встановлено законодавством іноземних держав, статутними документами міжнародних судових органів та інших міжнародних організацій або міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України та інші [12].

Враховуючи думки правників щодо завдань та функцій адвоката у юридичному процесі, в тому числі в адміністративному судочинстві, а також відповідно до норм Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», КАС України, а також Правил адвокатської етики [13], вважаємо, що завданнями адвоката в адміністративному судочинстві є:

– по-перше, здійснення захисту прав, свобод та законних інтересів осіб у процесі судового розгляду справ адміністративної юрисдикції. Вказане завдання є першочерговим, оскільки адміністративна справа у своїй основі завжди має певний конфлікт, тому адвокат повинен вжити усіх необхідних заходів (зрозуміло, що в межах та порядку, передбачених законодавством) для того, щоб забезпечити під час його вирішення непорушність прав і законних інтересів, а також відновлення тих із них, що вже були порушені та стали причиною виникнення зазначеного конфлікту. Так, захист свого клієнта – це одне з основних завдань адвоката у будь-якому процесі, однак у контексті адміністративного судочинства його значення посилюється тим, що пов'язане з протидією протизаконній поведінці та свавіллям з боку владних суб'єктів;

– по-друге, здійснення представництва інтересів клієнта в адміністративному суді. Так, КАС України передбачено, що сторона, а також третя особа в адміністративній справі, можуть брати участь в адміністративному процесі особисто і (або) через представника [10];

– по-третє, сприяння здійсненню правосуддя, зокрема забезпечення його повноти та об'єктивності;

– по-четверте, підтримка режиму законності та стану правопорядку. Правосуддя – це справедливість у дії [14], і обов'язок адвоката – не тільки представляти та захищати інтереси свого клієнта, а й відстоювати справедливість, яку у демократичній, правовій державі уособлює законодавство. Таким чином, адвокат робить свій внесок у забезпечення режиму законності та підтримання правопорядку, які у нашій державі ґрунтуються на засадах, відповідно до яких ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством. Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України [1];

– по-п'яте, підвищення рівня правової культури та правосвідомості населення.

Запропонований у цій статті перелік завдань адвоката в адміністративному судочинстві має узагальнений вигляд. Якщо ж підійти більш конкретно до визначення обсягу роботи, яку має виконувати адвокат у процесі розгляду справ адміністративної юрисдикції, то можна погодитися з позицією Г. В. Борисова, який до кола головних завдань адвоката в адміністративному судовому провадженні відніс такі: 1) ретельне вивчення матеріалів справ у адміністративному судочинстві. Вивчення матеріалів справи – це одне з найважливіших завдань адвоката. Матеріали адміністративної справи складаються з найрізноманітніших джерел отримання відомостей, найбільш поширеними з яких є: усна інформація; документи, довідки офіційних органів, організацій, установ, виписки, а також копії вказаних документів; речові докази, пояснення третіх осіб, інформація, одержана під час допиту свідків, висновки експертів; 2) збирання відомостей про факти, які можуть бути використані як докази у справах про адміністративні правопорушення; 3) формування адвокатом власної позиції, згідно з якою він буде будувати власну роботу у конкретній справі; 4) прогнозування вирішення справи; 5) підготовка та досконале складання процесуальних документів [15].

Щодо функцій адвоката в адміністративному процесі, то до них, на наш погляд, належать: захисна, представницька, функція сприяння правосуддю, консультативна, превентивна, правовиховна.

Ключовим елементом будь-якого правового статусу є права та обов'язки. Якщо вести мову про права та обов'язки адвоката взагалі, то вони визначені у ст. 20–21 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». У першій із них записано, що під час здійснення адвокатської діяльності адвокат має право вчиняти будь-які дії, не заборонені законом, правилами адвокатської етики та договором про надання правової допомоги, необхідні для належного виконання договору про надання правової допомоги, зокрема: 1) звертатися з адвокатськими запитами до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб, підприємств, установ, організацій, громадських об'єднань, а також до фізичних осіб (за згодою таких фізичних осіб); 2) представляти і захищати права, свободи та інтереси фізичних осіб, права та інтереси юридичних осіб у суді, органах державної влади та органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах, організаціях незалежно від форми власності, громадських об'єднаннях, перед громадянами, посадовими і службовими особами, до повноважень яких належить вирішення відповідних питань в Україні та за її межами; 3) ознайомлюватися на підприємствах, в установах і організаціях з необхідними для адвокатської діяльності документами та матеріалами, крім тих, що містять інформацію з обмеженим доступом; 4) складати заяви, скарги, клопотання, інші правові документи та подавати їх у встановленому законом порядку; 5) збирати відомості про факти, що можуть бути використані як докази, в установленому законом порядку запитувати, отримувати і вилучати речі, документи, їх копії, ознайомлюватися з ними та опитувати осіб за їх згодою; 6) застосовувати технічні засоби, у тому числі для копіювання матеріалів справи, в якій адвокат здійснює захист, представництво або надає інші види правової допомоги, фіксувати процесуальні дії, в яких він бере участь, а також хід судового засідання в порядку, передбаченому законом; 7) посвідчувати копії документів у справах, які він веде, крім випадків, якщо законом встановлено інший обов'язковий спосіб посвідчення копій документів; 8) одержувати письмові висновки фахівців, експертів з питань, що потребують спеціальних знань, тощо [12]. До обов'язків адвоката у вищезгаданому законі віднесено: 1) дотримуватися присяги адвоката України та правил адвокатської етики; 2) на вимогу клієнта надати звіт про виконання договору про надання правової допомоги; 3) невідкладно повідомляти клієнта про виникнення конфлікту інтересів; 4) підвищувати свій професійний рівень; 5) виконувати рішення органів адвокатського самоврядування; 6) виконувати інші обов'язки, передбачені законодавством та договором про надання правової допомоги [12].

Залежно від того, в якій галузі права реалізуються права та обов'язки адвоката, вони уточнюються та конкретизуються відповідним спеціальним законодавством. Так, права та обов'язки адвоката в адміністративному судочинстві визначені у ст. 59 КАС України, в якій закріплено, що повноваження на ведення справи в суді дає представникові право на вчинення від імені особи, яку він представляє, усіх процесуаль-

них дій, які може вчинити ця особа. Розпорядження довірителя представникові, який бере участь в адміністративному процесі на основі договору, щодо ведення справи є обов'язковими для нього [10]. Звідси, керуючись ст. 49, 51, 53 КАС України, адвокат має такі права в адміністративному судочинстві: 1) знати про дату, час і місце судового розгляду справи, про всі судові рішення, які ухвалюються у справі та стосуються їхніх інтересів; 2) знайомитися з матеріалами справи; 3) заявляти клопотання і відводи; 4) давати усні та письмові пояснення, доводи та заперечення; 5) подавати докази, брати участь у дослідженні доказів; 6) висловлювати свою думку з питань, які виникають під час розгляду справи, задавати питання іншим особам, що беруть участь у справі, свідкам, експертам, спеціалістам, перекладачам; 7) подавати заперечення проти клопотань, доводів і міркувань інших осіб; 8) знайомитися з технічним записом, журналом судового засідання, протоколом про вчинення окремої процесуальної дії і подавати письмові зауваження до них; 9) робити з матеріалів справи виписки, знімати з матеріалів справи копії, одержувати копії судових рішень; 10) оскаржувати судові рішення у частині, що стосується їхніх інтересів; 11) користуватися іншими процесуальними правами, наданими КАС України [10].

Деякі адміністративно-процесуальні права мають особливий характер, зокрема до них належать: право повністю або частково відмовитися від адміністративного позову, визнати адміністративний позов, змінити його, досягнути примирення, передати повноваження представника іншій особі (передоручення), оскаржити судові рішення [10]. Специфіка цих прав полягає у тому, що для того, аби адвокат міг їх реалізувати, його повноваження на вчинення кожної із зазначених дій мають бути прямо передбачені у дорученні чи іншому документі, що підтверджує адвокатські повноваження.

Основною нормою КАС України з цього приводу обов'язків адвоката є положення ст. 49 з вимогою про те, що особи, які беруть участь у справі, зобов'язані добросовісно користуватися належними їм процесуальними правами і неухильно виконувати процесуальні обов'язки [13]. Загалом, на нашу думку, обов'язки адвоката в адміністративному судочинстві можна розділити на дві загальні групи, а саме обов'язки перед клієнтом та обов'язки перед судом. Перші полягають у тому, що адвокат повинен діяти, перш за все, в інтересах клієнта, інформувати його про свою правову позицію у справі, повідомляти клієнта про можливі конфлікти та інші несприятливі для його клієнта моменти у справі. Адвокат не має права давати клієнту запевнення і гарантії щодо реального результату виконання доручення, прямо або опосередковано сприяти формуванню в нього необґрунтованих надій, а також уявлення, що адвокат може вплинути на результат іншими засобами, крім сумлінного виконання своїх професійних обов'язків тощо.

Щодо обов'язків адвоката перед судом, то вони полягають у тому, що, представляючи клієнта в адміністративному процесі, він зобов'язаний виходити не тільки з його інтересів, а й базуватися у своїй діяльності на принципах чесності та порядності, поваги до суду та інших учасників адміністративного процесу, сприяти неупередженості, повноті та об'єктивності судового розгляду адміністративної справи. З цього приводу доречно навести ст. 45 Правил адвокатської етики, в якій встановлено, що адвокат не повинен повідомляти сторонам та іншим учасникам судового провадження свідомо неправдиву інформацію щодо фактичних обставин справи, суті закону, обсягу прав та обов'язків сторін або іншим чином намагатися схилити їх до зміни їх позиції, свідчень, здійснення інших дій, в яких зацікавлений його клієнт; адвокат повинен уникати позапроцесуального спілкування за суттю справи, що є предметом судового розгляду, з учасниками провадження, які не є його клієнтами, і має здійснювати таке лише у формах та з метою, що не суперечать чинному законодавству, і лише у випадках, коли це є необхідним для належного виконання доручення; адвокат має поважати процесуальні права адвоката, що представляє іншу сторону, і не вдаватися до дій, які грубо порушують ці права; адвокат не повинен вчиняти дій, спрямованих на невідповідне затягування судового розгляду справи [13].

Отже, підсумовуючи вищевикладене, можемо констатувати, що адвокат є самостійним учасником адміністративного судочинства із власними завданнями, функціями та повноваженнями. Він самостійно формує правову позицію у справі, на власний розсуд обирає засоби та методи відстоювання прав, свобод і законних інтересів свого клієнта (клієнтів). З іншого боку, зазначена самостійність має відносний характер, адже, по-перше, закон забороняє адвокату використовувати свої повноваження всупереч та на шкоду клієнту, а по-друге, обсяг повноважень адвоката залежить від особливостей його довірительних стосунків з особою, права та законні інтереси якої він представляє і захищає в адміністративному судочинстві. Також необхідно наголосити на тому, що чинне законодавство ніяким чином не відрізняє процесуальне становище адвоката в адміністративному процесі від процесуального становища представників, які не мають адвокатської професії. Така ситуація з урахуванням наявності Правил адвокатської етики, які фактично є збірником обов'язкових вимог до професійної поведінки адвоката, дозволяє зробити висновок про те, що

єдиною відмінністю правового статусу адвоката від правового статусу інших осіб як представників у адміністративному судочинстві, є більш суворі вимоги до обов'язків адвоката при тому ж обсязі прав, що й у цих представників, що вважаємо доволі дивним. Вирішити дану проблему, на наш погляд, можна шляхом перегляду норм законодавства про адміністративне судочинство в частині надання права представляти та захищати інтереси інших осіб під час розгляду адміністративних справ не адвокатам.

Список використаної літератури

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Козьмініх А. В. Адвокатура як інститут громадянського суспільства в сучасній науці / А. В. Козьмініх // Актуальні проблеми політики. – 2009. – Вип. 36. – С. 228–235.
3. Кравчук М. В. Теорія держави і права. Проблеми теорії держави і права : навч. посіб. / М. В. Кравчук. – [3-тє вид., змін. й доповн.]. – Тернопіль : Карт-блани, 2002. – 247 с.
4. Теория государства и права : учеб. [для вузов] / под ред. В. М. Корельского и В. Д. Перевалова. – [2-е изд., изм. и доп.]. – М. : Норма (Изд. группа «Норма – Инфра-М»), 2002. – 616 с.
5. Проблемы общей теории права и государства : учеб. [для вузов] / под. общ. ред. В. С. Нерсесянца. – М. : Норма, 2004. – 832 с.
6. Зайчук О. В. Теорія держави і права. Академічний курс : підруч. [Електронний ресурс] / О. В. Зайчук, Н. М. Оніщенко. – К. : Юрінком Інтер, 2006. – Режим доступу : http://ebk.net.ua/Book/law/zaychuk_tdp/part2/402.htm.
7. Теория государства и права : курс лекций / под ред. Н. И. Матузова и А. В. Малько. – М. : Юристъ, 1997. – 672 с.
8. Політичний енциклопедичний словник : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / уряд. В. П. Горбатенко, А. Г. Саприкін ; за ред. Ю. С. Шемчушенка, В. Д. Бабкіна. – К. : Генеза, 1997. – 400 с.
9. Ківалов С. В. Адміністративне право України : навч.-метод. посіб. / С. В. Ківалов, Л. Р. Біла. – [Вид. 2-ге, переробл. і допов.]. – Одеса : Юрид. л-ра, 2002. – 312 с.
10. Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України №2747-IV від 06.07.2005 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>.
11. Єфіменко М. Ю. Завдання та функції адвоката в адміністративному процесі [Електронний ресурс] / М. Ю. Єфіменко // Форум права. – 2012. – №4. – С. 343–348. – Режим доступу : <http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2012-4/12emjvar.pdf>.
12. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України №5076-VI від 05.07.2012 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 27. – Ст. 282.
13. Правила адвокатської етики: затв. Установчим з'їздом адвокатів України 17.11.2012 р., м. Київ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vkdka.org/pravil-advokatskoji-etiki/>.
14. Біттнер О. Правосуддя – це справедливість у дії : інтерв'ю [Електронний ресурс] / Олександр Біттнер; Ігор Самсін. – Режим доступу : <http://www.vksu.gov.ua/ua/about/zmi-pro-komisiu/igorsamsin-pravosuddyatse-spravedlivist-i-dii/>. – 3 посил. на: Урядовий кур'єр. 15.12.2011. № 234.
15. Борисов Г. В. Завдання адвоката в адміністративному судочинстві / Г. В. Борисов // Від громадянського суспільства – до правової держави: тези доп. IV Міжнар. наук.-практ. конф. (24 квіт. 2009 р.) / Харк. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. – Х., 2009. – С. 9.